

İz Birakan Mülki İdare Amirleri

FAHRETTİN KERİM GÖKAY

Derleyen: Mustafa Sami KOÇ

Meslek hayatına ruh sağlığı doktoru olarak başlayan, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Ordinaryüs Profesörlüğünü kazanan Fahrettin Kerim Gökay, yaşamının son döneminde Mülki İdare Amiri, Diplomat, Milletvekili ve Bakan olarak sürdürmüş çok yönlü bir kişiliktir.

Ünlü Doktor Fahrettin Kerim Gökay, İstanbul Vali ve Belediye Başkanı olarak yeni hizmet olanaklarına kavuşmuş, başarı sağlamış, sevilmiş ve sayılmıştır.

HAYATI

Fahrettin Kerim 1900 yılında Eskişehir'de doğdu. Babası manifatura ticareti yapan Hacı Abdülkerim Efendi'dir.

1916 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girdi. Öğrenimi sırasında Talebe Cemiyeti Başkanlığı'nda bulundu. İstanbul'un işgali üzerine, protesto mitinglerini düzenleyen komitede yer aldı. Eskişehir'de milliyetçi ve halkçı "Ahrar" gazetesini çıkardı.¹

1922'de Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Münih'te iki yıl psikiyatri üze-

rine çalıştı. Viyana'da asabiye ve akliye kliniğinde ihtisasını tamamladı. 1924 yılında Bakırköy Hastanesi Tecrübi Ruhiyat Laboratuvar Şefliği'ne tayin olundu. 1926 yılında Üniversite Tıp Fakültesi Akliye Seririyatı'nın Müderris Muavinliği sınavını kazandı, "Doçent" oldu. 1933'de "Profesör", 1945'de "Ordinaryüs Profesör" unvanını aldı.

24 Ekim 1949'da İstanbul Vali ve Belediye Başkanlığı'na, Kasım 1957'de Bern Büyükelçiliği'ne atandı. 27 Mayıs 1960 askeri harekâtından sonra Dışişleri Bakanlığı Yüksek Müşavirliği'ne getirildi. 1961'de Yeni Türkiye Partisi'nden İstanbul Milletvekili seçildi. Koalisyon Hükümetlerinde İmar ve İskân, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olarak görev yaptı. 1965 yılında siyasetten çekildi.

Gökay 1987 yılında öldü. Ardında pek çok kültür, sağlık ve bayındırlık eserleri; mesleki gücünü kanıtlayan kitaplar, broşürler ve makaleler bıraktı.

20 bin ciltlik kütüphanesini İstanbul Belediyesi'ne bağışladı.

HİZMETLERİ

Bu kısımda, Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'ın İstanbul Vali ve Belediye Başkanı olarak gösterdiği etkinliklerden söz edilecektir.

Fahrettin Kerim Gökay, kendi alanında ünlü bir doktor olmasının yanında öğrencilik yıllarından beri ülke sorunlarına ilgi duyan, toplum konuları üzerinde yazan ve konuşan aydın bir kişidir. Hükümet ile iyi ilişkiler içindedir. Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul İl Başkanlığı görevini yürütmüştür. Bu yüzden Dr. Lutfi Kırdar'ın İstanbul Vali ve Belediye Başkanlığı'ndan ayrılması gündeme gelince, ilk akla gelen kişi Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay olmuştur.

Gökay, İstanbul Vali ve Belediye Başkanlığı'na 24 Ekim 1949 tarihinde başladı. 14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimlerinde Demokrat Partinin iktidara gelmesinden sonra da yerini korudu.

Gökay'ın mülki idarede yeteneğini kanıtlayan ilk önemli olay, Mareşal Fevzi Çakmak'ın cenaze töreninde ortaya çıktı. Mareşal Fevzi Çakmak, Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndaki hizmetleri ile sevilen ve sayılan bir kişiliktir. Ancak 1944 yılında yaş sınırından Genel Kurmay Başkanlığı'ndan emekli edilmesini bir türlü hazmedememiş, Hükümet'e özellikle Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye karşı derin bir kırgınlık duymuştur. Bu yüzden CHP Milletvekilliği önerisini geri çevirmiştir. Fakat 1946 Milletvekilleri Genel Seçimlerinde DP

1 Ahrar-Özgür olanlar, köle ve esir olmayanlar.

listesinde yer almış ve İstanbul'dan bağımsız Milletvekili seçilmiştir. Ancak, 1947 yılında Millet Partisi kuruluşunu desteklemiş ve partinin onursal başkanı olmuştur.

10 Nisan 1950 günü ölüm haberi üzerine, Beyazıt Meydanı'nda yapılan cenaze törenine onbinlerce halk katılmış; Mareşal'ın kaybı dolayısıyla Hükümetçe gereken saygının gösterilmediği, radyo programlarında gerekli değişikliğin yapılmadığı gerekçesiyle cenazeye sahip çıkmak istemiştir. Durumun kötüye gittiğini gören Vali Gökay, resmi programı uygulamak ve kuvvet gösterisinde bulunmak isteyen görevlilere izin vermemiş, "Merasim burada bitmiştir" demek suretiyle olası bir çatışmayı önlemiş; bundan sonra cenaze halk tarafından Eyüp'e götürülerek defnedilmiştir.

İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın çalışmalarını özet olarak şöyle sıralayabiliriz:

İMAR ÇALIŞMALARI

Yol Çalışmaları

Gökay, imar çalışmaları arasında, dağınık ve geniş bir yer kaplayan İstanbul şehrinde yol yapımına öncelik tanımıştır. Hizmet süresinde, Şehremini-Topkapı, Sultanahmet-Çarşıkapı, Fatih-Edirnekapi yolları yapılmış; Ayasofya Meydanı düzenlenmiştir. İl Özel İdaresi bütçesinden de, ilçelerde yeni birçok yol yapılmış, mevcut yollar onartılmıştır.

Tarihi Eserlerin Onarımı

Bakımsız olan Fatih Külliyesi 1952 yılında onarılmış, cami ve külliye çevresi düzenlenmiştir.

1951-1952 yıllarında Vakıflar İdaresi ile işbirliği yapılarak Süleymaniye Camii ve çevresi düzenlenmiş; Akasaray'da Murat Paşa ve Ayvansaray'da Ayazağa Camileri ile Beyazıt Camii minaresi, Azapkapı'da Saliha

Sultan Sebili restore edilmiştir. Eyüp Camii'nin çevresindeki dükkanlar kamulaştırılarak cami meydanı genişletilmiştir.

Ihlamur Parkı'ndaki Ihlamur kasrı restore edilerek Tanzimat Müzesi olarak hizmete açılmıştır.

Fetih'ten bu yana esaslı bir onarım görmemiş olan Rumelihisarı'nın restorasyon çalışmaları ve fethin 500.yılönümü dolayısıyla İstanbul şehrini modern gece aydınlatmasına kavuşturma çalışmaları da Fahrettin Kerim Gökay'ın hizmet döneminde gerçekleştirilmiştir.

Belediye Sarayı

İstanbul Belediye Sarayı'nın temeli 17 Aralık 1953 günü Gökay tarafından atılmıştır. Bina 21 milyon liraya mal olmuştur. Bu yapının ortaya konmasında, daha sonra Belediye Başkanlığı'nda bulunan Kemal Aygün'ün ve yardımcısı Fahri Centel'in büyük emekleri geçmiştir.

Planı, çevredeki tarihsel yapıtları daha iyi belirleyeceği düşüncesiyle hazırlanan bu modern yapının, böyle bir tarih ve sanat ortamına uygun düşmediği görüşünde olanlar az değildir. Yazılarında, şehircilik konularına geniş yer vermiş olan Rahmetli Falih Rıfkı Atay, bu görüşte olanların başında gelmektedir.

Sayılan yatırımlardan başka, Anadolu yakasında yıllardan beri çekilen su sıkıntısının giderilmesi amacıyla İkinci Elmalı Barajının temeli 1951 yılında atılmıştır.

Aynı yıl Ramî'de 2000 göçmen evi inşa olunmuştur.

EĞİTİM VE KÜLTÜR ÇALIŞMALARI

Gökay, okul yapımında büyük başarı sağlamıştır. İl merkezinde ve köylerde çok sayıda ilkokulun yapımını

gerçekleştirmiş, 6 yıl içinde 400'den fazla okulun onarımını sağlamıştır.

Temeli 1951 yılında atılan Üniversite Sitesi 1953 yılında hizmete sokulmuştur.

Bir kaza sonucu yanan Fındıklı'daki Güzel Sanatlar Akademisi, Milli Eğitim Bakanlığı'nın maddi yardımı sağlanarak yenilenmiştir.

Beyoğlu'ndaki İstiklal Caddesi'nde eski Serklodyan binası onarılarak "Yeni Tiyatro" adıyla hizmete sokulmuştur. Tepebaşı'ndaki eski tiyatro binasında, dram piyesleriyle nöbetleşe sahnelenen komedi piyesleri, Yeni Tiyatro'da oynanmaya başlamıştır.

İstanbul'da plastik sanat eserlerinin sergilenmesi için bir salonun bulunmadığını gören Gökay, Serklodyan binasının büyük salonlarından birinde "İstanbul Belediyesi Şehir Galerisi"nin açılmasını sağlamış, böylece özel galerilerin açılmasına öncülük etmiştir.

BASIN VE HALKLA İLİŞKİLER

Gökay'ın Vali ve Belediye Başkanı olarak önem verdiği konulardan biri de basın ve halkla ilişkiler hizmeti olmuş ve bu hizmeti Belediyeye bağlı "Neşriyat ve İstatistik Müdürlüğü" eliyle yürütmüştür.

Müdürlük, Belediye çalışmalarını İstanbul halkına duyurmaya ve onların şikâyetlerini saptamaya özen göstermiş, il'e ilişkin çalışmalarda da bulunmuştur. Müdürlükteki haber, fotoğraf ve yayın servisleri geliştirilmiş; İstanbul ile ilgili albümler, kitap ve broşürler yayımlanmıştır. Basın toplantıları düzenlenmiş, basına günlük haber bültenleri verilmiştir.

SAĞLIK HİZMETLERİ

Sağlık Tesisleri

Gökay, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın ve ilgili kurum ve kişile-

rin yardımlarını da sağlayarak bazı sağlık tesislerini gerçekleştirmeyi başarmıştır.

Bu arada, Cerrahpaşa Hastanesi'nde Trahom Enstitüsü ve yeni pavyonlar hizmete sokulmuştur. Kan Bankası açılması çalışmaları sürdürülmüştür.

Çalışma Bakanlığı'nın İşçi Sigortaları Prevantoryumu, Maltepe'de Süreyya Paşa Prevantoryumu, Şişli Eftal Hastanesi'nde cerrahi ve nisai pavyonların yapımları bu dönemde gerçekleştirilmiştir.

Bakırköy Akıl ve Asabiye Hastanesi'nde değişiklik ve ekler yapılarak hizmete konulmuştur. Üsküdar'da Zeynep Kamil Hastanesi inşa olunmuştur.

Motorlu araç kullananlar için Şişli otobüs garajında ilk kez bir Psiko-teknik Laboratuvar açılmıştır. Burada araç kullananların zeka, mesleki yetenek denemeleri ve karakter incelemeleri yapılmıştır.

Klakson Yasağı

Ruh sağlığı üzerinde olumlu etkileri olan Klakson Yasağı'nı da, Gökay'ın İstanbul'a, dolayısıyla ülkeye ifa ettiği sağlık hizmetlerinden biri olarak kaydetmek yerinde olur.

Bu ilginç uygulama ile şehir, çoğu kez gereksiz nedenlerle çalınan taşıt aracı klaksonlarının, koro halini alan sinir bozucu gürültüsünden kurtarılmış, trafik kazalarında dahi azalma kaydedilmiştir. Kamuoyunda büyük beğeni ile karşılanan bu karar, ülkemizin öteki illerinde ve bazı yabancı merkezlerde de uygulama alanı bulmuştur.

Tanzim Satışları

Gökay, halkın geçimi, gaz ve şeker gibi zorunlu ihtiyaç maddelerinin sağlanması konularıyla da yakından

ilgilenmiştir. Bu amaçla karlı, yağışlı kış günlerinde çarşı-Pazar denetimlerinde bulunmuş, gereken kararları hızla almış ve uygulamıştır.

Bu konudaki kararlılığını göstermek ve iyimser bir ortam yaratmak için, "Taksim Meydanı'nda domates satacağım" diye demeç vermiş ve bu kararını uygulamıştır. Bu uygulama, birçok Belediyenin "Tanzim Satışları" adıyla halka dönük bir çabayı başlatmasına yol açmıştır.

Dernek Çalışmaları

Fahrettin Kerim Gökay, birçok derneğin kurucusu ve başkanı olmuştur. İçki alışkanlığı ile mücadeleyi amaç edinen "Yeşilay" bu derneklerin başında gelir. Türkiye Sosyal Psikiyatri Derneği'ni kurmuş ve başkanlığını yapmıştır.

Uluslararası meslek kuruluş ve birlikleriyle de yakın ilişki içinde bulunmuş, Dünya Göçmenler Birliği Fahri Başkanlığı'nı yapmıştır. Bu sıfatlarıyla yurt içinde ve dışında pek çok kongre ve konferanslara katılmış, ilgiyle izlenen tebliğler sunmuş, konuşmalar yapmıştır. Nişan ve maddalyalar almıştır.

1952 yılında, Fransız Cumhurbaşkanı tarafından kendisine Legion d'honneur Nişanı'nın Komandör rütbesi verilmiştir.

Okul yaptırmak ve giderlerini karşılamak gibi milli eğitim hizmetlerinden dolayı 1953 yılında Bakanlar Kurulu'nca takdirname ile ödüllendirilmiştir.

6-7 Eylül Olayları

Gökay'ın hizmet döneminin en önemli olaylarından biri de 6-7 Eylül olaylarıdır.

1951 yılında Kıbrıs konusunu gündeme getiren Yunanistan, 1953'den itibaren ilhaktan söz etmeye başla-

mıştır. Buna karşılık Türk basını ve kamuoyu, İngiltere'den ayrılması halinde Ada'nın eski sahibi Türkiye'ye verilmesi için kampanya açmıştır. Türk Hükümeti, 23 Ağustos 1955 günü İngiltere'ye bir nota vererek Kıbrıs'ta Türklere karşı girişilen kanlı olaylar karşısında hareket-siz kalamayacağını bildirmiştir.

6 Eylül 1955 günü İstanbul'a yayımlanan "Ekspres" adlı akşam gazetesinde çıkan "Selanik'te Atatürk'ün Evi bombalandı" başlıklı haberin, aynı gün radyo yayını ile doğrulanması, Türk-Rum ilişkilerinde bardağı taşıran son damla olmuştur. Haberden etkilenen, çoğunluğunu işçilerin oluşturduğu halk, Rum asıllı vatandaşlara ait mağaza ve dükkânları tahrip hareketine girişmiştir. Özellikle Beyoğlu İstiklal Caddesi'nde kırma ve dökme olayı fazla olmuştur. Halk arasına kötü niyetli bozguncuların da girmesiyle ölçü kaçmıştır, üzücü olaylar yaşanmıştır.

Hükümet ve Valilik katında, olayların değerlendirilişi farklı olmuştur. İstanbul Valisi'nin olayları anarşist bir olay olarak nitelendirmesine karşılık, İçişleri Bakanı Namık Gedik, bunu milli bir galeyan olarak tanımlamıştır. Aslında her ikisinde de gerçek payı bulunuyordu.

7 Eylül günü, Şişhane önünde büyük bir kalabalık olmuş ise de, taşkınlık yapmalarına meydan bırakılmadan asker ve polis tarafından dağıtılmıştır.

Olayda suçlu görülenler Hakim huzuruna çıkarılmışlar, zarara uğrayanlara tazminat ödenmiştir. Mülkiye Müfettişleri'nin yaptıkları soruşturma sonunda, Vali ve Belediye Başkanı Gökay'ın sorumluluğunu gerektiren bir husus saptanamamıştır.

İstanbul'un İmarı ve Başbakan Adnan Menderes

Başbakan Adnan Menderes 1956 yılından itibaren İstanbul'un imarı

ile ilgilenmeye ve zamanının önemli bir kısmını İstanbul'da geçirmeye başlamış ve ülkenin giderek bozulan ekonomik durumunu ve siyasal huzursuzluğunu, sanki, imar etkinlikleriyle unutmak ve unutturmak istemiştir.

Geniş caddeler ve meydanlar açmak, İstanbul'un trafiğini rahatlatmak amacıyla, Başbakan Menderes'in direktifiyle hızlı bir yıkım başlatılmış; buna ilişkin kararların çoğu sonradan alınmış, plan ve projeler sonradan onaylanmıştır. Kamulaştırma bedellerinin ödenmesinde aksamalar olmuş, bir kısım ödemeler taksitlendirilmiştir. Bu çalışmalar sonunda, Aksaray yöresinde "İstmlak Muhacirleri" adıyla evsiz-barksız, acı çeken, göz yaşlı döken bir topluluk oluşmuştur. Buna karşılık İstanbul trafiğinde belirli bir ferahlama kaydedilmiş, şehir bir bölümüyle modern bir görünüm kazanmıştır. Gökay'ın hizmet döneminde 2652 yapı kamulaştırmaya tabi tutularak yıkılmıştır.

1 Haziran 1957 tarihinde, Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın başkanlığında toplanan Belediye Meclisi tarafından Başbakan Adnan Menderes'e "İstanbul Şehri Fahri Belediye Reislığı" unvanı verilmiştir. Buna ilişkin önerge şöyledir:

"İstanbul Belediye Riyasetine,

Mümessilleri olmakla şeref duyduğumuz ve Türk dehasının sembolü olan eşsiz İstanbulumuz, bir yıla yakın bir zamandan beri, özlenen imar hareketine nihayet kavuşmuş bulunuyor.

Dünya çapında olan bu hadisenin müsevviği, şüphesiz pek muhterem Başvekilimiz Adnan Menderes'tir. Güzel şehrimiz gösterilen faaliyetler neticesin-

de her gün biraz daha bütün ihtişam ve heybetiyle meydana çıkmaktadır. Bu hareketin başarılmasında büyük emekleri geçmekte olan Sayın Belediye Reismiz Prof. Gökay'a ve en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün hizmet edenlere Meclisimizce teşekkür edilmesini teklif ederken müşdidimiz Sayın Adnan Menderes'e meclisimizin bir şükran ifadesi olarak İstanbul Şehri Fahri Belediye Reislığı unvanının tevcihini ve kendisine bir hatıra olmak üzere şehir armasını havi bir plak verilmesini arz ve teklif ederiz."

Önergenin Belediye Meclisi'nde okunmasından sonra Vali ve Belediye Başkanı Gökay şu konuşmayı yapmıştır:

"Meclisin gösterdiği tezahürat karşısında takriri reye koymayı zait telakki ederim. Bu arada naçiz şahsım ve arkadaşlarım hakkındaki iltifata bilhassa teşekkür ederim. Bu tevcih, sizi temsil ettiği için yüksek meclisinize racidir. 1956'da Vilayetle Belediye birbirinden ayrıldığı zaman yılın 'İmar Yılı' olacağını tebşir etmiştim. Bu tahakkuk etti. Muhterem Başvekilimizin müzahareti ve rehberliği ile bugüne kadar başarılı işlerin bir şerefi de meclisimize aittir. Bugüne kadar imar mevzuunda Meclise getirdiğimiz teklifler, daima ittifakla kabul ve tasvip edildi. İstikraz tahvillerimiz, arsa satışları, 50 milyon liralık ek tahsisat ve buna benzer diğer temennilerimiz, hep tarafınızdan takdirle kabul olundu.

Binaenaleyh imar mevzuunda Meclis-i Ali'nin bu çalışmaları şehrimizin tarihinde daima şükranla kaydedilecektir. Arkadaşlarımızın mesaisi Hükümetimizce takdir edilmiştir.

İstanbul bütün memleketin üzerinde titredığı, mefahir ve abidelerimizin toplandığı aziz vatan parçasıdır. Muhterem Re-iscumhurumuzun, İstanbul'un fethini abideleştiren Rumelihi-sarı'nın restorasyonu için gösterdikleri yüksek alakanın ve Meclisimizin hissiyatına tercüman olarak Başvekilimizin şehrimizdeki imar hareketleriyle bizzat meşgul olmasının bu şehre kazandırdığı eserlerin sevincini ifade eden takririnizi müsaadenizle reye koyuyorum."

Önerge oybirliği ile kabul edilmiştir.

HAKKINDAKİ SORUŞTURMALAR

27 Mayıs 1960 tarihinden sonra, yapılan ihbarlar üzerine üst düzey kamu görevlilerinden bir kısmı hakkında soruşturma açılmış, Hükümet üyeleri ve Milletvekilleriyle birlikte Yassıada Yüksek Adalet Divanı'na sevk edilmişlerdir. Bunlardan biri de İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'dır.

Kendisine yüklenen fiiller arasında, İstanbul'da Başbakan Adnan Menderes'in yönlendirdiği imar çalışmaları ve kamulaştırmalar sırasında yasadışı işlemler yapıldığı, 6-7 Eylül Olayları ile ilgili olarak gereken önlemlerin alınmadığı suçlamaları yer alıyordu. Gökay, Yassıada'da yapılan yargılama sonunda iki suçtan da aklandı.

Hakkında, İstanbul Sular İdaresi bütçesinden 5830 sayılı Yasa'ya aykırı olarak İstanbul Demokrat Parti örgütünün çeşitli sosyal yardım kollarına toplam 39.180 liralık bir ödemede bulunmak ve idare memuruna bir aylık yevmiyesi tutarında ikramiye ödemek suretiyle görevini kötüye kullanmaktan da soruşturma açılmıştır. Düzenlenen fezlekeli evrak üzerine, Danıştay 2.Dairesi tarafından Lüzumu Muhakeme Kararı

verilmiş ise de, itiraz üzerine ikinci derecede incelenerek isnat edilen suçun 218 sayılı Yasa kapsamına girmesi nedeniyle davanın düşmesine karar verilmiştir.

İstanbul Belediye Sarayı ikmal inşaatında 2490 sayılı Yasaya aykırı hareketten dolayı Gökay hakkında yaptırılan soruşturmaya ait dosya da, suçun 218 sayılı Yasa kapsamına girmesi nedeniyle işlemden kaldırılmıştır.

ANILAR

Emekli Vali ve İmar ve İskân eski Bakanlarından *Hayrettin Nakiboğlu'nun* anıları:

"Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay, CHP ve DP iktidarları devresinde İstanbul'da uzun süre Vali ve Belediye Başkanlığı yapmıştır.

Önce Kaymakam ve Belediye Şube Müdürü, sonra da Emniyet Müdürü olarak maiyetlerinde 7 yıl çalıştım.

Sayın Gökay'ı çok yönlü, renkli ve saygın kişiliğini bütün özellikleriyle anlatmanın kolay olmadığını biliyorum. Ben, birlikte çalıştığımız zaman içinde özelliklerini yansıtan bazı anılarımdan bahsedeceğim:

Merhum Gökay idari görevlerinden önce, Tıp ve Ruh Bilim dalında otorite olması, derin kültürü, tahsil ve kariyeri içinde Batı Kültürü ile kaynaşması ve bir süre de politikada deneyim kazanması, onun mümtaz şahsiyetini tamamlamış ve pratik zekâsını daha keskin hale getirmiştir. İdare hizmetlerindeki başarılarının sırrı da buradan kaynaklanmıştır.

Mülki İdare Amirliğine meslekten gelmemesine rağmen, önüne çıkan en çetrefil meseleleri zekâsı ve birikimi sayesinde

de kolaylıkla çözümler, herkesi sabırla dinler, gözünü muhatabından ayırmadan konuşmaları ajandalara not ederdi. Halk psikolojisini çok iyi bildiği için toplumun beklentilerini isabetle teşhis ederdi. Halkın sağlık, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenir ve bu yüzden de sempati toplardı. Basınla münasebetleri en iyi düzeydedi. Gazetelerde çeşitli tenkit yazıları ve karikatürler çıktığı halde (Küçük valinin Serüvenleri gibi) hiç kızmaz ve alınganlık göstermez, takdire değer tolerans gösterirdi. Kendisini tenkit eden basın, görevden ayrıldığında bu özelliği sebebiyle methiyeler yağdırmıştır.

Halkın sağlığına çok önem verir, maiyetinden de aynı duyarlılığı beklerdi. Gıda maddeleri imal eden ve satan müesseseleri, yanına bizleri de alarak (Belediye Reis Muavinleri, Kaymakam ve Şube Müdürleri) gece gündüz denetlemeye çıkardı. İstanbul'un en lüks pastahane ve lokantaları da bu denetimin dışında kalmazdı. Pis ve sağlığa zararlı bulunduğu yerleri mutlaka cezalandırır ve kapatırdı.

Açıkta simit satılması en çok hassasiyet gösterdiği bir konuydu. Açıkta satılan simitlerin üzerine, yerden ve havadan bütün pislik ve mikropların konduğunu, yıkanmadan yendiği için de sağlık için çok zararlı olduğunu söylerdi. Simitlerin kapalı camekânlarda içinde satılması için "Belediye Emirleri" çıkartmış ve bunları da adım adım takip etmiştir.

Bu konudaki titizliği, bir ara Muammer Karaca'nın Cibali Karakolu temsiline bile yansımıştır. Şöyleki; Beyoğlu Kaymakamı ve Şube Müdürü bulunduğum sırada, Merhum Muammer Karaca Beyoğlu'ndaki meşhur

tiyatrosunu inşa ettiriyordu. Bunun için sık sık yanıma gelir ve işlerini takip ederdi. Yanımda bulunduğu bir sırada Merkez Nahiye Müdürü odama girdi: 'Efendim, müsaade ederseniz Şişhaneye gidip simitçileri denetleyeceğim. Bunca takibimize rağmen, gevşekliği kaybolmasın diye simitleri camekân üstüne çıkarıyorlar. Vali Bey görürse fena kızar' dedi ve çıktı. Muammer Karaca kahvesini süratle içip veda etti. Meğer hissettirmeden Nahiye Müdürünü izlemiş. Simitçiler kontrolü fark edince hemen sokak aralarına kaçmışlar, görevliler ayrıldıktan sonra teker teker ana caddeye çıkıp yerlerini almışlar. Ertesi gün Muammer Karaca bana telefonu ederek: 'Cibali Karakolunda yenilikler var, davetiye gönderdim, gelin görün' dedi. Simitçilerin denetlenmesi temsile şu şekilde monte edilmiş: Cibali Karakolu Amiri olan Muammer Karaca telefonu alıp polisleri emir veriyor: 'Oğlum biliyorsunuz Vali bey açıkta simit satılmasına çok kızar, hemen Şişhane'ye gidin, oradaki simitçiler sokak içlerine saklayın ve Vali bey geçtikten sonra da eski yerlerine koyun!..'

İstanbul'daki tanzim satışlarının yaygın hale getirilmesi de Ord. Prof. Dr. Fahrettin Gökay'ın gayretleriyle olmuştur. Yine bir gün denetleme gezimizde Taksim'deki tanzim satış yerine geldik. Manavlardan ucuz olduğu için halk, satışlara büyük rağbet gösteriyordu. Bir gün domates almak isteyenler kuyruk oluşturmuş, fakat domates kalmamış... Vali satıcıya sordu: 'Niçin domatesiniz yok?' satıcının: 'Getirdiğim bütün sandıklar bitti. Yarın daha çok getireceğim' demesi üzerine bana dönerek: 'Halden domates getirme işi bunlara kalırsa, çok gecikir.

Halkı bekletmeyelim. Senden rica ediyorum, arabana atla hale git, arabanın aldığı kadar domatesi yükle, getir' demiş ve domatesler gelinceye kadar da oradan ayrılmayarak bekleyenlerle sohbet etmiştir.

Sık sık pazarları teftiş eder, kış mevsiminde bilhassa kar yağdığı günlerde fırınları ve ekmeğin satış yerlerini görmek isterdi. Kalabalık gördüğü yerlerde durup: 'Kimse ihtiyacından fazla ekmeğin almasın, İstanbul'da herkese bol bol yetecek un stoğu vardır' diye anons yaptırır. Halk bu gibi jestlerden çok hoşlandığı için hemen otosunun etrafını sararlar ve alkışlardı.

Kaymakam ve Belediye Şube Müdürleriyle haftada bir toplantı yapmayı gelenek haline getirmişti. Bu şekilde toplantıların bir gayesi de maiyetini yetiştirmektir. Beraber çalıştığı Vali Muavinleri ve Kaymakamlar Vali olunca çok sevinir, İstanbul 30'uncu Valisini Anadolu'ya gönderdi diye gururlanırdı.

Klakson yasağı da merhum Ord. Prof. Dr. F.K.Gökay'ın (titrinden Ord. Prof. Unvanı noksan söylenirse ikazda bulunur, 'ben bu saçları deşirmende ağartmadım' derdi. Bunun için muhterem isminin geçtiği yerlerde titrinin tamamını kullanmaya çalıştım.) İstanbul'lulara armağan ettiği unutulmayacak bir hizmettir.

Her ilkbaharda şehirde genel bir temizlik yaptırır, evleri ve sokakları kanarya sırası badana yaptırır. Bu renk insanların asabını dinlendirir' derdi.

'Halkın huzurunu sağlamak en başta gelen görevimizdir' der, asayiş konusunda çok ilgilendirirdi. Polis ve bekçilere yaptığımız hizmet içi kurslarına gelir,

konferanslar verir, konuşmalar yapardı.

Kaymakam ve Belediye Şube Müdürlüğünden sonra merhum Ord. Prof. Dr. F.K.Gökay'ın emrinde üç yıl da Emniyet Müdürü olarak görev yaptım. Bunun gelişiminden ve bu vesileyle 6-7 Eylül olaylarından bahsetmek istiyorum:

İstanbul'da 1955 yılı 6 Eylül günü tahrip olayları oldu. Rumlara ait ticarethane, müesseselerin çoğu tahrip edildi veya yakıldı. Olayların gelişmesi şöyle olmuştur: Aylardan hatta yıllardan beri İstanbul'da Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti'nin organize ettiği bazen de açık yer toplantıları yapılıyor, Kıbrıs'taki Rum ve Yunan meza-limi tel'in ediliyordu. Bu toplantılar bilhassa organize durumda olan talebe ve işçi kitlelerinde milli bir galeyana yaratmaya başlamıştı. 6 Eylül günü bir akşam gazetesinde 'Selanik'te Atatürk'ün evi bombalandı' haberi manşet halinde çıkınca, coşkulu öğrenci ve işçi grupları sokağa döküldüler. Taksim'de ve Beyoğlu'nda çok büyük kalabalık toplandı. Taksim'deki Cumhuriyet Abidesi önünde heyecanlı konuşmalar yapılırken bir taraftan da Beyoğlu'ndaki Yunan Konlosluğuna ve müesseselerine doğru, galeyana halinde bulunan halk sel gibi akıyordu. Zamanın Emniyet Müdürü merkezdeki ve ilçedeki polis kuvvetlerini emrinde toplamış, hassas bölgeler etrafında koruma tertibatı almıştı. Bu arada Rumlara ait ticarethane ve müesseselere saldırılar başladı. Emniyet Müdürünün başında bulunduğu bütün polis kuvvetleri, kalabalıktan oldukları yerde mahsur kaldılar ve başka tarafa hareket edemediler.

Mevzuat, mülki idare amirlerine bu gibi fevkalade hadise-

lerde uygulanmak üzere plan yapmalarını emreder. Zabıta kuvvetlerini takviye için askeri makamlardan yardım isteme şekli de bu planda tespit edilir. Ben, Beyoğlu Kaymakamı olarak bu planı yapmış ve tasdiki için Valiliğe göndermişim. Valilik ve ilgili servis planı inceleyip, uygun bulmuşlar, tasdik ettikten sonra öteki Kaymakamlara da örnek alınması için tamim etmişler. Olayların patlak verdiği 6 Eylül gününe kadar Kaymakamların bir kısmı bu planları yapıp gönderememişler. Olaylardan sonra soruşturmaya başlayan Müfettiş heyetleri, başta Vali olmak üzere bütün Kaymakamlardan bu planların yapılıp yapılmadığını sormakla işe başladılar. Ben planı zamanında yaptığım ve Valiliğin de tasdikini aldığım için hakkımda soruşturma açılmadı. Planı yapamayan idare amirlerinin hemen hepsi vekâlet emrine alındılar. Vali Ord. Prof. Dr. Fahrettin Gökay: 'Ben Vilayet planını, Kaymakamlıklardan gelecek planları birleştirerek yapacaktım. Beyoğlu Kaymakamlığının planını uygun buldum, tasdik ettim. Bu örneğe göre de planlarını yapmalarını bütün kaymakamlıklara emrettim. Binaenaleyh, vazifemi yapmış durumdayım. Aynı zamanda olay günü askeri birliklerden zamanında yardım istedim.' şeklindeki savunmasıyla soruşturmadan kurtuldu. (Bu planlar Valilik Seferberlik Müdürlüğü ve Kaymakamlık Seferberlik Memurluğu arşivlerinde mevcuttur.)

6-7 Eylül gecesi Perapalas'ın bitişiğindeki Amerikan Konso-losluğundan yardım istendi. Kalabalık grupların, kapılarını zorlamaya başladığı bildiriliyordu. Kaymakamlığın bütün polis kuvveti Emniyet Müdürünün emrine girmişti. Polis olan şofö-

rümden başka emrimde kuvvet yoktu. En yakınımızdaki askeri birlikten bir manga kuvvet alarak, konsolosluğa gittim. Etrafta bulabildiğim birkaç polis ve bekçinin de yardımı ile kalabalığı dağıttık; konsolosluğu ve yöredeki öteki müesseseleri tahrip edilmekten kurtardık.

7 Eylül günü Kaymakamlık binasında çalışırken, Tepebaşı'ndan Şişhane'ye doğru ellerinde bayraklar bulunan bir kalabalığın gelmekte olduğunu, 'Kıbrıs'ta Türkleri öldürüyorlarmış, yürüyün' diye sloganlar attıklarını haber aldım. Hemen Kaymakamlıkta bulunan polislerle kalabalığın önüne çıkıp, dağılmalarını ihtar ettim ve bir iki eş de havaya ateş açtım. Bunu duyan ve yakınımızda bulunan Emniyet Müdür Muavini ve Trafik Müdürü merhum Orhan Eyüpoğlu ekibiyle beraber siren çalarak imdadıma yetişti. Kolaylıkla kalabalığı dağıttık. Bu anlattığım olaylar ve yaptığımız görevler ertesi günü benim Emniyet Müdürlüğüne atanmama neden oldu. Böylece Emniyet Müdürü olarak da üç yıl Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'la beraber çalıştım.

Valinin, polisin süratli ve etkin görev yapması için SCOTLAND-YARD örneğinden yararlanarak kurduğumuz Kumanda Odası'nın hazırlanmasında büyük desteği olmuştur. Vasita ve telsiz temininde Bakan ve Başbakanla konuşarak bize imkân sağlamıştır. Bu sistemin uygulanmasıyla asayişe müessir olaylarda %50'ye yakın azalma olmuş ve bu sonuçları görünce de büyük mutluluk duymuştur.

Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay, Topkapı surları dışında terk edilmiş atların kesilerek salam ve sosis yapıldığını haber alması

üzerine Belediye Zabitasını görevlendirmiş, sonuç alamayınca beni çağırdı: 'Bu işi sen tespit edeceksin' dedi. Bir ekip teşkil ettim; polis kıyafet dolabından ekibe hamal, ayakkabı boyacı ve kasap kıyafetleri dağıttım. Ekip kısa zamanda şebekenin içine girdi ve etlerin bir sosis imalathanesine satıldığını saptadı. Bu işe baştan sona kadar kimler karıştıysa hepsi yakalandı. Vali, sanıkları Emniyet Müdürlüğüne getirdiğimizde, gelip görmek istedi. Sorguladığında, sanıkların Türk Müslüman, Rum Ortodoks ve Musevi olduklarını öğrenince: 'Sizin bu yaptığınız işi ne Hz. Muhammed, ne Hz. İsa ne Hz. Musa, ne de kanunlarımız kabul eder. Ruamlı hayvanları kesip halka yedirerek en büyük günahı işliyorsunuz' diyerek fevkalade hiddetlendi ve bağırıp çağırdı. Sesi hala kulaklarımda yankılanır.

Merhum, Yeşilay Derneği'nin de Fahri Başkanıydı. Kendisi içki içmez, içenleri hoş görürdü. Fakat sarhoş olup halkı taciz edenlere kızardı. Ara sıra: 'Sarhoşları yakalatıp bellerinden su aldıracağım' diye beyanat verir, bu uyarı birkaç ay sarhoşları çok korkutur, polis de sarhoşluk vakalarıyla uğraşmaktan kurtulurdu. O sıralarda boşgörsüz, topak küçük şişelerde rakı satılırdı. Halk buna Fahrettin Kerim adını takmıştı.

Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay bir ekoldü diyenler vardır. Büyük ve değerli manevi varlığı önünde hürmetle eğiliyor ve merhuma rahmet diliyorum."

KİŞİLİĞİ

Fahrettin Kerim Gökay, zekâsı, çalışkanlığı, cesareti ve girişkenliği sayesinde meslek hayatında en üst kademeye ulaşmış, ruh sağlığı alanında haklı bir üne kavuşmuştur.

Belirlenen nitelikleri O'nu, İstanbul Vali ve Belediye Başkanlığı'nda da başarılı kılmıştır.

İdare hayatında başarı sağlamasında, hiç şüphe yok, doktor olarak uzmanlık dalının; takipçi, hoşgörülü ve uyumlu olmasının, geniş bir kültüre sahip bulunmasının büyük payı vardır.

Gökay, gerçekten hoşgörünün en güzel örneklerini vermiştir. Karikatürünün yapılmasını, "Mini mini Valimiz, ne olacak halimiz" denilip yazılmasını büyük bir olgunlukla karşılamış, eleştirilerden geniş ölçüde yararlanmıştı. Ancak, ufak tefek olması nedeniyle, uzun boylu kimselerle bir arada bulunmamaya özen göstermiştir.

Uyumlu olması nedeniyle de, birbirini izleyen iktidar dönemlerinde yerini koruma becerisini göstermiş; hizmeti esas alarak aynı istek ve enerjiyle görevini sürdürmüştür. Bununla birlikte, 1950 Milletvekili Genel Seçimlerinden önce İstanbul'da, cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün katıldığı bir açık hava toplantısında, kalabalığı işaret ederek: "İşte İstanbul Paşam!.." diyen Gökay'ın, iktidarı değiştiren seçimlerden sonra aynı görevde kalmasını yadırgayanlar olmuştur.

Gökay, İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi olarak sahip bulunduğu geniş dost çevresini, idari ve siyasi görevleri sırasında daha da genişletmiş; yabancı bilim ve devlet adamlarıyla iyi ilişkiler kurmuştur. Bu durumdan ülke için yararlanmasını bilmiştir.

O, renkli ve çok yönlü kişiliğiyle daima anılacaktır.

KAYNAKÇA

Aldan, Mehmet (1995) *İz Birakan Mülki İdare Amirleri-II*, Ankara: İçişleri Bakanlığı, ss.171-282.